

nekih predmeta u običajima rođenja, odnosno u svadbenim običajima (dragocjeni podaci o svadbenim vjencima i kiticama), o predmetima koj prate ples (sablja), o navici pušenja i njušenja duhana. U poglavlju »Varia« govori se o opremanju prilikom određenih svečanosti, o ophođenju seljaka u susretu s gospodom, o organiziranom pranju rublja ljubljanskih građana na selu, o opremi hodočasnika, o potpunoj golotnji oba spola prilikom ribolova. U poglavlju o nazivlju iscrpno su navedeni odjevni termini iz onodobnih rječnika i to s početka 17. st. (2), iz prve pol. 18. st. (2) i iz druge pol. 18. st. (4). U zasebno poglavlje uvršteni su podaci o fizičkim osobinama slovenskog puka.

U III i IV dijelu knjige izdvojeni su podaci koji govore o plemićkom i građanskom načinu odijevanja u Ljubljani kao i o proizvodnji materijala i dijelova odjeće tog odjavnog inventara. Ti su podaci svojim opsegom, u usporedbi s prvim dijelovima knjige, samo skromni dodatak. Konačno, to je razumljivo, jer je način odijevanja širokih slojeva naroda, zbog svojih posebnosti i regionalnih značajki privlačio pažnju pisaca, dok su plemićki i građanski društveni sloj slovenskih krajeva pratili srednjoevropsku kulturu odijevanja, bez nekih značajnih izdvajanja iz tog kruga.

U Sloveniji u to vrijeme specifično ruho još općenito značajno za sav se-ljački svijet, a ta će se slika tek u 19. st. postepeno, ali i konačno izgubiti pa je zato građa prikazanog razdoblja dragocjena za utvrđivanje opće slike i regionalnih posebnosti u odijevanju slovenskog puka. Na osnovi te građe može se pratiti oblikovanje ruha i u krajevima koji graniče sa slovenskim područjem, kao npr. u Hrvatskom Zagorju i u Istri. Osim toga mogu se uočiti neke pojave u domeni odijevanja, kao npr. alpski utjecaji (sivo sukno sa crvenim porubima i crveni prsluk u muškoj te odjeća od mezlana u ženskoj nošnji), dok su još uvijek prisutne neke općeslavenske značajke odijevanja (bijelo platno, platnene široke hlače u muškom ruhu ili platnena plahta za zagrtanje u žena).

Knjiga s građom o kulturi odijevanja na tlu Slovenije 17. i 18. st. postaje nezabavljivi priručnik svakome, ko pristupa proučavanju odjevne problematike ne samo u okvirima slovenskog područja, nego i susjednih krajeva.

Jelka Radauš-Ribarić

Janez Bogataj, *Domače obrti na Slovenskem*. Ljubljana 1989, 245 str., (ang. in nem. povzetek).

Med etnološkim publikacijama, ki so v zadnjem času prišle na slovenski knjižni trg, je zbudila precejšnjo medijsko pozornost knjiga Janeza Bogataja *Domače obrti na Slovenskem*. Splošen in jasen knjižni naslov, na izvirno oblikovanem ovitku, ki z lipovimi listi in podobo (risbo) kozolca toplarja metaforizira bogastvo slovenske etnološke dediščine, obeta bralcu tudi zanimivo vsebino.

Knjigo, ki bi jo lahko v nekem smislu poimenovali tudi priročnik ali leksikon o obrteh na Slovenskem, lahko razdelimo na tri glavne sklope. V prvem sklopu (poglavji *Domača obrt in Razvoj domače obrti na Slovenskem*) predstavi avtor različne vidike pojmovanja obrtnih dejavnosti v preteklosti. Za današnje pojmovanje domače obrti se mu zdijo opredeljitve, ki bi temeljile na stanovskih in krajevnih omejitvah ter na ročnih tehnikah izdelovanja, nesprejemljive. Danes predstavlja domača obrt »celo vrsto delovnih opravil in izdelkov, ki jih ljudje izdelujejo na svojih domovih ali v domačih delavnicah za lastno rabo ali za prodajo.« Avtor nato govori o razvoju domače obrti na Slovenskem v posameznih obdobjih. Ugotavlja, da so bile že v prazgodovini dane osnove za razvoj posameznih obrtnih dejavnosti v srednjem veku, kar naj bi bilo povezano tudi z razvojem trgov in mest. V njih so nastajala obrtna združenja ali cehi, ki so imeli predvsem nalogo zaščititi obrtnike pred konkurenco. Vzporedno so se na podeželju v okviru domačije oziroma družinske skupnosti uveljavljale domače obrti, ki so v prvi vrsti služile potrebam kmečkega prebivalstva. Z drobljenjem posesti in razslojevanjem prebivalstva pa se je domača obrt samo še bolj krepila, saj je predstavljala osnovo za preživljanje predvsem revnejšim prebivalcem. Avtor nato omenja tudi tako imenovane uvedene obrti, ki so se od druge pol. 18. stoletja naprej uveljavljale s priseljivanjem tuje delovne sile (čipkarstvo in slamninarstvo). Upravno pojmovanje domače obrti se je skozi čas močno spreminjalo. Velik pomen za njen razvoj pa je imelo izobraževanje, bodisi preko časopisja, raznih brošur, strokovnih tečajev ali rednega šolstva.

Drugi sklop, ki predstavlja tudi osrednji in najboljše del knjige, bi lahko imenovali pregled posameznih tradicionalnih domačih obrtnih dejavnosti. V njem nam avtor predstavi najbolj razširjene in značilne predstavnike posameznih obrti; lončarje, suhorobarje, pletarje, tkalce, suknarje, sitarje, mlinarje, oljarje, medi-

čarje in svečarje, usnarje, sedlarje in jermenarje, čevljarje, coklarje, oglarje, kovače, žagarje, tesarje, mizarje, sodarje, kolarje, čipkarice, piparje in slammikarje.

Vzorec, po katerem predstavi vsako od navedenih skupin, je bolj ali manj enak, odvden tudi od gradiva, ki mu je bilo na voljo. Poleg svojih terenskih ugotovitev se je avtor pri pisanju v veliki meri opiral na izsledke, ki jih je objavil v začetku stoletja Janko Jovan v Domu in svetu, pa tudi na Ložarjev članek o obrti v Zgodovinskem zborniku (1959) ter še na nekatere druge vire, ki jih med drugim navaja tudi v seznamu literature. Ker pa je bilo pojmovanje domače obrti v času nastanka obeh virov drugačno, je izbor obrti in interpretacija v skladu s takratnimi pojmovanji. Tako gre v izbor obrtnih dejavnosti predvsem za tiste obrti, ki bi jih označili kot tradicionalne in krajevno oziroma regionalno opredeljene. Skratka tiste, ki so bile v nekem kraju in času dovolj razvite in močne, da so mu dajale svoj pečat. Historično gledano so se nekatere teh obrti tudi spreminjale, usihale ali preraščale v industrijske obrate.

V zvezi z današnjim pojmovanjem domačih obrti, ki je podano v uvodnem poglavju, pa bralec pogrša omembe novejših, v današnjem času in za današnje potrebe nastalih obrti, ki pa z uvedbo sodobnih strojev in s tem povezanih tehnologij nimajo s tradicijo nobenih posebnih zvez. Te obrti ravno tako nastajajo ne le v mestih, ampak tudi na podeželju in domovih ali v obrtnih delavnicah.

Pregledu posameznih obrtnih dejavnosti dodaja avtor poglavje o drugih domačih obrteh in opravilih, ki zaradi specifičnosti (krajevne omejenosti, pojave enkratnosti, sezonskosti ipd.) niso bile uvrščene med prej omenjene obrti. Tudi tukaj prepleta zgodovinska dejstva v razvoju posamezne dejavnosti s podatki o razširjenosti le-te, trgovini, stanovski določenosti ter delovnih postopkih in načinih.

Ustavimo se še pri fotografijah in ilustracijah, ki besedilo smiselno dopolnjujejo in ga tudi natančneje pojasnjujejo. Slikovni material knjige je izbran z občutkom za nazornost in povednost. Ta prihaja do izraza tako pri prikazovanju tipologije posameznih predmetov ali predmetnih skupin, njihovih sestavnih delov, poimenovanju, funkciji, kot pri ponazarjanju delovnih postopkov. Razen tega je avtor z dobrim poznavanjem terena in risarskimi spretnostmi v bralcu razrešil marsikatero dilemo.

V tretji, zaključni sklop knjige je avtor uvrstil razmišljanje o sedanosti in prihodnosti domačih obrti na Slovenskem. To je teoretično-programsko poglavje, ki temelji na dolgoletnih avtorjevih izkušnjah pri raziskovanju obrti in ob delu v turizmu. Bralca sili k razmišljanju o usodi naše kulturne dediščine. Ponujena je vrsta predlogov, bolj rečeno načinov, kako ohraniti pri življenju nekatere že umirajoče domače obrtne dejavnosti in kako njihove izdelke plasirati na trg, da bomo z njimi lahko sooblikovali »podobo planetarnega sveta«. Namenjeno je predvsem sedanji generaciji, od katere je odvisno preživetje ali propad obrtne dediščine, kajti zdaj žive poslednji nosilci znanj najrazličnejših panog domače obrti, ki še lahko prenesejo svoje znanje prihodnjim rodovom.

Ko primerjamo Bogatajevo knjigo z drugimi, sicer krajšimi pregledi o obrtnih dejavnostih na Slovenskem, moramo reči, da je le-ta v mnogočem preseglja okvire klasičnega etnološkega pojmovanja obravnave obrti. Pisana je za širok krog bralcev, zato nima eksaktnega znanstvenega aparata, kar je s strokovnega vidika škoda. Včasih tudi premalo argumentira sodbe o estetskih vrednotah posameznih obrtnih izdelkov, ki jih najdemo po naših vrtovih in stanovanjih. Avtor si ni zastavljal omejitev v opredeljevanju predmeta. V obravnavo je pritegnil tudi take dejavnosti, ki na prvi pogled ne bi sodile v obrt. To pa braleca lahko hitro zmede: kaj torej je domača obrt in kje so njene meje? Zaradi širitve predmeta raziskave pa se krči obravnavna vprašanja, ki jih avtor sicer ponekod v tekst zavestno vpleta, in ki dajejo delu poseben etnološki čar. To so vprašanja odnosov med obrtniki, odnosov v skupnosti, razmerja med delavci v obrti itn. Seveda pa so to vprašanja, ki večinoma presegajo namen tako zasnovanega dela.

Knjiga dovolj poudarja povezovanje obrti in trgovine, toda posebno poglavje o pregledu sejmov v Sloveniji je dodatek, ki organsko ni povezan z besedili o obrteh, čeprav ima izrazito informativni značaj, namenjen turistom (in obrtnikom), ki bi želeli obiskovati sejemске prireditve. Tudi poglavje o ljudski pesmi, ki obravnava obrti, ne najde prave in prepotrebne povezave z ostalo vsebino.

Vendarle je Bogatajevo delo Domače obrti na Slovenskem knjiga, ki jo bomo radi vzeli v roke. Tudi takrat, ko bomo želeli pokazati tujcu tisto, česar nimamo več, pa je nekaj tako izrazito zaznamovalo slovenski prostor.

Andrej Dular